

Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi- ViSBiD

Van Journal of Humanities and Social Sciences -VJHSS

Arnavutluk Ulusal Kulüpleri ve Elbasan Kongresi

Albanian National Clubs and Elbasani Congress

Ilirjana KACELİ*

Öz

Jön Türk Devrimi'nin 1908'deki zaferinden sonra Arnavutlar, Anayasanın ilan edilmesini destekleyecek ve memnuniyetle karşılayacaklardı. İlmli Arnavut siyasi eliti, siyasi-kültürel hareketi Arnavutluk ölçeğinde örgütlemek üzere kanuni fırsatları kullanmaya başlamıştı. Arnavutlar, eğitim ve alfabe hususundaki arayışlarını sürdürdüler. Böylece ulusal kültür kulüpleri kurmaya ve ana dili öğrenmek üzere kurslar açmaya başlamışlardı. Milli mevcudiyetlerini korumanın yolu, eğitim seviyelerinin gelişmesinden geçmekteydi. Bu sebeple eğitimdeki çalışmalarına hız kazandırdılar. Arnavutluk'ta birçok okul açmışlardı. Arnavutlar, alfabeleri hususunda da uzlaşabilmek için kongreler düzenlediler. Çünkü o zamana değin farklı alfabelere sahiptiler, bu hâl toplumda bölünmelere sebebiyet vermekteydi. Açılan okulların öğretmen ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda çıkar yol arayışı içerisine girdiler. 2-9 Eylül 1909 tarihleri arasında Elbasan şehrinde, tarihte bu şehrin adı ile anılan bir kongre toplandı. Elbasan Kongresi Arnavut eğitiminde ve Ulusal Hareket içinde önemli bir yer tutacaktı. Bu kongre ile Arnavutluk'un güneyi ve kuzeyi arasında bir bağ kurulması da amaçlanıyordu. Kongrede, izlenecek yol haritası ve atılacak adımlar belirlendi. Kongrede aynı zamanda, ülkedeki eğitim gelişiminin geleceği hususunda önem arz eden konuları ele alan üç komisyon kurulmuştu. Bu komisyonlardan biri, Arnavut okulları için öğretmenlerin eğitileceği bir Normal Okul (Öğretmen Yetiştirme Okulu) açma konusunu ele almaya karar verdi. Devamında vakit kaybetmeden alınan kararlar uygulanmaya çalışıldı. Elbasan Kongresi ve Aralık 1909'da Pedagoji Okulu veya Elbasan Normal Okulu'nun açılması, o dönemde Arnavut okulunun ve eğitiminin gelişimine yeni bir ivme kazandıracaktı. Bu okulda, Arnavutluk topraklarındaki tüm ilkokulların müstakbel öğretmenleri yetişecekti. Bu kongre, yeni neslin, alacakları Arnavutça eğitimle birlikte milli bir kimlik şuuruyla yetiştirilmelerinin amaçlandığının gösterilmesi bakımından önemlidir. Bu çalışmada Arnavutluk Ulusal Kulüpleri ve Elbasan Kongresi üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: *Ulusal Kulüpler, Elbasan Kongresi, Normal Okul, Kültürel Hareket.*

Abstract

After the victory of the Young Turk Revolution in 1908, Albanians would support and welcome the promulgation of the Constitution. The moderate Albanian political elite began to use legal opportunities to organize the political-cultural movement on an all-Albanian scale. Albanians continued their search for education and the alphabet. So they started to set up national cultural clubs and open courses for learning

* Yrd. Doç. Dr. Alexander Xhuvani Elbasan Üniversitesi ilirjakaceli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8228-9789.

the mother tongue. The way to preserve their national existence was through the improvement of their education level. For this reason, they accelerated their studies in education. They opened many schools in Albania. Albanians held congresses in order to agree on their alphabet. Because until then they had different alphabets and this situation caused divisions in the society. They sought a way out to meet the teacher needs of the schools that were opened. On the 2th till 9th September of the year 1909 in the city of Elbasan, a congress was convened, which in history is known as the name of this city. The Congress of Elbasan would occupy an important place in Albanian education and in the National Movement. With this congress, it was also aimed to establish a link between the south and the north of Albania. At the congress, the road map to be followed and the steps to be taken were determined. At the same time, three commissions were set up at the Congress to address issues of importance to the future of educational development in the country. One of these commissions decided to consider opening a Normal School (Teacher Training School) for Albanian schools where teachers would be trained. Afterwards, the decisions taken without wasting time were tried to be implemented. The Congress of Elbasan and the opening of the Pedagogical School or Elbasan Normal School in December 1909 would give a new impetus to the development of Albanian school and education at that time. In this school, future teachers of all primary schools in Albania would be trained. This congress is important in terms of showing that it is aimed to raise the new generation with a national identity consciousness together with the Albanian education they will receive. In this study, Albanian National Clubs and Elbasan Congress are emphasized.

Keywords: *National Clubs, Congress of Elbasan, Normal School, Cultural Movement.*

Giriş

Sultan II. Abdülhamit'in hâkimiyetini sona erdiren ve Osmanlı Anayasasını revize eden 1908 Jön Türk Devrimi olmuştu. Bu gerçek Arnavutların kendisini memnuniyetle karşıladığını ve Osmanlı hükümetinin politikasında değişiklikten yana olduklarını göstermişti. İktidara gelecek Jön Türkler, İmparatorluğun ezilen halklarının milli haklarını tanıyacıklarına söz vermişlerdi. Bu nedenle Arnavutların hareketlerine katılmalarının ve bu hareket içinde demokratik-ilerici bir kanat oluşturmak için çaba sarf etmelerinin ana nedeni buydu. Arnavutluk siyasi eliti, Jön Türklerin yarattığı engellerden bağımsız olarak, her zaman Arnavutluk'un kurtuluş mücadelesini ana görevi olarak görerek, Hürriyet anayasasının ilan edilmesinden sonra yaratılan hukuki imkânları Arnavut ölçeğinde siyasi-kültürel hareketi örgütlemek için kullanmıştı.

Arnavutlar, anayasanın ilanını en başından beri memnuniyetle karşıladılar çünkü zaferinin yeni bir çağ, özgürlük, eşitlik ve medeniyet çağı getireceğini düşünüyorlardı. Jön Türkler çok geçmeden konularını iyice güçlendirmemişken, mazlum milletlere bazı haklar vererek tavizler verdiler, ancak daha sonra faaliyetleri kısıtlayacak ve daha sonra Arnavutluk'ta başlayan geniş kültürel-egitimsel ve politik hareketini bastırarak tedbirler almaya başlamışlardı.

Milli Kulüpler

Arnavut entelektüeller, Jön Türk devriminin Arnavut Milli Hareketi'nin taleplerini karşılamayacağını kısa sürede anlamışlardı. Bu nedenle, Anayasanın ilanından sonar kendilerine tanınan az sayıdaki özgürlükleri kullanarak, Arnavut entelektüel eliti eğitim ve kültür hareketinin daha da kurulması gibi bazı temel hakların yasal olarak gerçekleştirilmesine başlamıştı (Peza, 2015: 115). Arnavut halkının eğitim düzeyini yükseltmenin bir millet olarak varlıklarını korumak için bir gereklilik olduğunu ve Arnavut vilayetlerinin okullarında Arnavut dilinin öğretimini başlatmak için her türlü çabanın gösterilmesi gerektiğini anlamışlardı (Bartl, 2017: 123). Jön Türkler tarafından ilan edilen

özgürlüklerin geçici olduğunu fark eden Arnavut yurtseverler, Arnavutların eğitim ve kültürünün yayılması ve Arnavutların siyasi birleşmesi için çalışarak siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi hususunda mücadele etmişlerdi. Böylece İstanbul'da ve Arnavut nüfusu olan çoğu şehirde ulusal kulüplerde ve yurtsever topluluklarda siyasi, vatansever, eğitici ve kültürel karakterli grupları olarak örgütlenmeye başlamışlardı (Peza, 2015: 115). Böylece Arnavutların bulunduğu İmparatorluğun içerisinde ülkenin birçok şehir ve kırsal bölgelerinde yayılan milli kulüplerin kurulmasına başlanmıştı. *Zgjimi i Shqipërisë*, (Arnavutluk Uyanışı) gazetesine göre, bu kurumlar, din ne olursa olsun Arnavutların yaklaşım birleşeceği ilk ocakları teşkil ediyorlardı.

Ulusal kulüplerin kendi tüzükleri, programları ve yönetim organları vardı. Yeni anayasal rejimin güvence altına aldığı, Arnavut dilinde eğitim hakkı vb. gibi tüm özgürlüklerden Arnavut milletinin yararlanmasını talep etmişlerdi (Prifti, 1972: 56).

“Bashkimi” (Birlik) adlı ilk kulüp, 31 Temmuz 1908'de Manastir (Bitola) şehrinde, başkan Fehim Zavalani'nin üstelediği ve diğer üyeler Gjergji Qiriazi ve Naum Naçi olan diğer kulüplerin tüm Arnavut vilayetlerinde yayılmasında önemli rol oynamışlardı. Ülkenin farklı illerine gönderilen temsilcileri aracılığıyla Manastir kulübünün şubeleri niteliğinde Korça, Vlora, Elbasan, İşkodra, Üsküp, Kalkandelen, Berat, Selanik şehirlerinde yeni şubeler açılmıştı. 1908'de yaklaşık 80 kulüp açıldı. Kulüplere aydınlar, memurlar, okul öğretmenleri, ticaret memurları, zanaatkârlar vb. katılmıştı. 1909-1910 yıllarında kulüp kurma faaliyeti daha da yoğunlaşacaktır. Bu çalışmalar yeni kulüplerin oluşturulmasıyla sonuçlandırılmış olup bunların oluşturulmasıyla birlikte Arnavut okullarının kurulmasına başlanmış, Arnavutluk'ta özellikle yabancı okullarda ana dilin öğretilmesi ve Arnavut dili için tek bir alfabe kullanımının onaylanması için çalışmalar yapılmıştı. Böyle bir gerçek, örneğin 1908'in sonuna kadar “Birlik”, “Kardeşlik” gibi çeşitli kulüplerin yanı sıra bazı yurtsever kültür toplulukları “Güneş”, Aferdita, Drita vb.'nin açıldığı Elbasan şehrinde oldukça iyi kanıtlanmıştı. Kulüpler ve onların temsili vatanseverleri, Arnavut dilinde okullar açarak, matbaalar kurarak, gazete ve kitaplar yayınlamaya, Arnavut dilinde bilgi ve eğitimi yaymak için çok çalışıp bunu Arnavut halkının kültürel kalkınması için yapmışlardı. Aynı zamanda Arnavut entelektüeller, öğretim sürecinin geliştirilmesi için zorunlu ve gerekli kaynak ile yeri sağlamaya özen gösterdikleri gibi pedagojik personelin hazırlanması ve aynı zamanda ders kitaplarının sağlanması ve dağıtımı ile de ilgilenmişlerdi. Açılan okullarda her inanca sahip olan Arnavutlar gidebilirdi. Okulların açılması için itici güç, nihai hedefleri adından anlaşılan “Işık”, “Bilgi”, “Eğitim” vb. gibi gösterilen değişik Arnavut kulüplerinden geldi.

Tüzüklerine göre, kulüpler tamamen insani bir karaktere sahip kuruluşlar olarak sunulup sadece eğitimle uğraşmak zorundaydı, ama gerçekte faaliyetleri ve gerçekleştirdikleri faaliyet tam tersini gösteriyordu. Kulüpler çok geçmeden ulusal hareketi de örgütledikleri ajitasyon ve propaganda merkezleri haline geldi. Faaliyetlerini yasal olarak yürütmek zordu çünkü her zaman siyasi-ulusal faaliyetlerini açıkça sınırlayan Jön Türk yönetiminin gözetimi altındaydılar. Bu nedenle bünyelerinde Osmanlı karşıtı propaganda ve ülkenin özerkliği için mücadelenin örgütlenmesi ile uğraşmaya başlayan gizli komiteler kurulmuştu.

Kasım 1908'de 12 Arnavut kulübü faaliyete geçmişti: Bitola, Selanik, Yanya, Elbasan, Gjirokastra, Berat, Üsküp, İstanbul vb. daha sonra Arnavutluk'un diğer şehirlerinde açıldı; Korça'da 1908'de (Dielli 1908, 2) “Dituria” kulübü, Filat'ta “Bashkimi” kulübü ve Vlora'da “Labëria” (Liriya, 1908, 2) kulübü. Aynı yıl Gjirokastra, Kavaja, Tepelena, Leskovik 'te vb.”Drita” (Dielli, 1909, 2) yeni

kulüpler açılmıştı. 1908 yılının sonunda Arnavutluk ulusal hareketinde başrolü Manastır kulübü üstlenirken, diğer iki büyük kulüp olan Selanik kulübü ve İstanbul kulübü diğer kulüplere göre daha ılımlı bir uzlaşma politikası izlemişlerdi. 1908’de meydana gelen olaylara rağmen, Arnavut siyasi eliti halen, XIX yüzyılın sonundan beri ortaya çıkan üç ana yönelimde, yani ılımlı ve radikal yurtseverler ve Babı Ali’nin muhafazakâr politikasının takipçileri olarak gruplandırılmıştı. Bu dönemde, ayrımcılığın hâlâ devam ettiği gerçeğine rağmen, Arnavutları eğitim ve milli kültürün geliştirilmesi ve genel olarak ulusal kurtuluş için çabalarını artırmaya iten şeyin tüm akımlar için aynı yönelim olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Kulüp temsilcileri bilgi ve eğitimi Arnavutça dilinde yaymak için çok çalıştılar ve okullar açarak, matbaalar kuruyor ve artık özgürce çıkan gazete ve kitapları yayınlamaya Arnavut halkının kültürel kalkınması için bunu sağlamaya çalışmışlardı. Arnavutluk tarihinde ilk kez kulüplerin girişimiyle Arnavutça gazeteler şu şekilde yayınlanmaya başladı: Korça’da *Korça* (1908-1910), *Ortodoks Birliği* (1909-1910), *Koba* (1911-1912) gazeteleri yayınlanmıştı. Fehmi Zavalani vb. tarafından *Ulusun Birliği* (1909-1910) Manastır (Bitola’da) yayınlanmıştı. Arnavutluk tarihinde ilk kez kulüplerin girişimiyle Arnavutluk topraklarında Arnavutça gazeteler yayınlanmaya başlamıştı: Korça şehrinde *Korça Lidhja Ortodokse*, *Koba* (1911-1912) gazetesi yayınlanmıştı, *Bashkimi i Kombit* Manastır’da, Elbasan’da *Tomorri*, İşkodra’da *Bashkimi*, İstanbul’da *Besa* ve Selanik’te *Lirija* yayınlanmıştı. Arnavutluk vatansever basının önemli organları Arnavutluk dışında yayınlanmaya devam etmişti, örneğin: *Shqypeja e Shqipërisë*, *Shkopi*, *Rrufeja*, *Dielli*, *Liria e Shqipërisë* bunun örneklerini teşkil etmişti.

Bu dönem, Arnavutluk bölgelerinde büyük bir kültürel, edebi ve eğitimsel büyümeye işaret etmişti. Dönemin kaynaklarına göre, 1908-1910 yılları arasında Arnavutluk’ta 4 ulusal kongre (Manastır, Debre ve Elbasan) düzenlenmiş, 50 edebiyat topluluğu, 34 gündüz okulu, 24 gece okulu, 11 gazete ve 3 müzik topluluğu faaliyete başlamıştır (Bartl, 2006: 199). Bütün bunlar önemliydi çünkü Arnavutlara bir gelecek ve ilerleme yolu sağladılar, ancak tarihsel olarak kültürel çoğulculukta bir ‘devrimi’ temsil ediyorlardı.

Manastır Kongresi’nde alfabeyi birleştirme çabaları

Arnavut okullarının yükselişi ve ulusal edebiyatın yayılması hem gündüz hem de gece faaliyet gösteren yeni Arnavut okullarının açılması, Arnavutça yazı ve okumanın yaygınlaşması, tek bir alfabe belirleme ihtiyacını artırmıştı. Arnavut dilini yazmada zorluklar yaratan bazı alfabe türleriyle hâlâ yazıldığı koşullarda temel sorun onların birleşmesi kalmıştı (Historia e Shqiptarëve, 2017: 90). Bu, 14-22 Kasım 1908’de Manastır şehrinde toplanan özel alfabe kongresinin temel amaçlarından biri olacaktı.

Ders kitaplarına, kitaplara, dergilere ve gazetelere vb. talebin daha da arttığı koşullarda alfabenin birleşmesi talebi bir zorunluluk teşkil ediyordu, bu da en popüler üç alfabenin tek bir alfabede birleştirilmesini acil bir görev olarak ortaya koymuştu.

İşkodra’da Arnavutça kitap yazarken bazı alfabelerin kullanılması, Arnavutça yazımı açısından sorun yaratmasının yanı sıra, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında bu alanda hâkimiyet konusundaki rekabetin bir ifadesi olarak değerlendirilmişti (Historia e Shqiptarëve, 2017: 90). Zamanın kaynaklarına göre, 23 Eylül 1908’de Alfabe Kongresi’nin toplanma davetinin Arnavutluk ulusal kulübü “Bashkimi” i Manastır tarafından yapıldığı ortaya çıkmıştı (*Alfabeti i Gjuhës Shqipe dhe Kongresi i Manastirit*, Botim i Institutit të Historisë dhe Gjuhësisë, Tiranë, 1972: 316). Onun toplanma haberi genel Arnavut kamuoyunda büyük yankı uyandırdı. Kulübe gönderilen mektuplarda, nerede olurlarsa olsunlar tüm

Arnavutların kongreyi çağırılmaktan duydukları coşku ve kongreye temsilci gönderme hâlihazır'da olduklarını ifade edilmişti (Shaban Demiraj-Kristaq Prifti, *Kongresi i Manastirit ngjarje me rëndësi në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare*. (Demiraj; Kristaq, 1978: 71). Açıklanan programa göre, müzakerelerin bir diğer “amacı”, Arnavutluk’taki tüm Osmanlı devlet okullarında Arnavut dilinin öğretimini sokma talebi ve ulusal eğitimi daha da geliştirecek “okul meselesi” olacaktı (“*Kombi*”, Boston, No. 106, 26 Ekim 1908, 3). Program’da, kongrenin Arnavutluk’ta bulunan tüm Osmanlı okullarında masrafları kendisine ait olmak üzere Arnavut dili öğretmenleri atamak ve tutmak için Osmanlı hükümetine resmi bir talepte bulunmasını öngörülmüştü (Arkivi I Insitutit të Historisë (kısacası AIH) AIH, *Dokumente të zgjedhura për periudhën 1864-1913*, f.70: “*Kombi*”, Boston, No. 110, 1 Ocak 1909, 1). Manastır Kongresi’ne sadece Arnavutluk topraklarından değil, Bükreş, Sofya, ABD, Mısır ve İtalya diasporalarından da 32 temsilci katılmıştı (Abdyli, 2004: 116). Orada tüm dini inaçlar temsil edilmişti. Manastır Kongresi, yirminci yüzyılın başlarında Arnavutların siyasi ve kültürel tarihinin en önemli ulusal kongresi olarak kabul edilmektedir. Mithat Frashëri kongre başkanlığına seçilirken, Luigj Gurakuqi ve Gjergj Qiriazi başkan yardımcılığına atanmıştı (Myzyri, 1996: 83). Uzun müzakerelerden sonra tek bir alfabe belirlemek mümkün değildi, bu nedenle Kongre bir değil iki alfabeyi benimsemek zorunda kalmıştı (AQSH, Fondi, nr. 19, dos. 69, dok. 1). İlki, büyük çoğunluğu Latin alfabesindeki harflerin ve Latin olmayan alfabelerden eklemeleri olan ve fonetik ilkeye (her sese bir harf) dayanan İstanbul alfabesiydi. İstanbul alfabesi seçilmişti, çünkü onun aracılığıyla nispeten zengin bir edebiyat yazılmıştı. İkincisi ise, en kullanışlı ve pratik görünen Shkodra “Bashkimi” toplumunun Latin alfabesiydi.

Latin alfabesinin kullanımı daha kolay olduğu için giderek yaygınlaştı ve Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda tüm Arnavutlar için tek alfabe haline gelmişti. Bu alfabe günümüzde de Arnavutlar tarafından kullanılmaya devam etmektedir.

Dibra Kongresinin Gelişimi

Arnavutların alfabeyi oluşturmasına Jön Türklerin tepkisi hemen geldi, çünkü Müslüman bir nüfusun Latin kökenli bir alfabe kullandığını kabul etmek onlar için oldukça güçtü. Onlar için bu, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu tarafından kullanılan Arap alfabesinden uzaklaşmak anlamına gelen bir adımdı. 1909’un başlarında buna yanıt olarak, Jön Türkler İstanbul’da bir Arnavut Dili Türk Harfleriyle Öğretme ve Yazma Derneği kurmuştu (*Historia e Popullit Shqiptar*, vëll II, Toena, Tiranë: 2002, 402). Daha sonra Jön Türk Devrimi’nin birinci yıldönümü kutlamalarının Dibra kentinde yapılmasına karar verilip Arnavutların Jön Türk rejimine yakınlığını ifade etmek için burada bir kongre yapılmasına karar verildi (AIH, Arkivi i Vjenës, Vj-19-1-1345, Raport i Konsullit Austro-Hungarez nga Shkodra, n. 63, dt. 20 prill 1909).

Jön Türkler ile bağlarını sürdüren ve iş birliği yapan Dibra şehrinin Arnavutluk kulübü de Osmanlı Arnavut Meşrutiyet Komisyonu adında bir organizasyon grubu oluşturmuştu. (Arnavutluk Anayasa Komisyonu). Organizasyon grubu tüm Arnavut topraklarındaki, İşkodra, Kosova, Yanya ve Manastır vilayetlerinin bütün Arnavut kulüplerine davetiye göndermişti. Kongrenin başlamasından önce Jön Türkler, ilkokullarda Arnavut dilinin kullanılmasını onaylayarak ve Arnavut Milli Hareketi’nin bazı şahsiyetleri için af ilan ederek Arnavutların sempatisini kazanmaya çalışmıştı (Bartl, 2017: 129).

Debre Kongresi 23-28 Temmuz 1909 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Kongrede, alfabe ve eğitim konuları bir kez daha yoğun bir şekilde tartışıldı. Kongre sonunda beş maddelik “Mevâd-ı

İbtidâiyye-i İttihâdiyye” (Kenan, 1328: 83-90) ile on iki maddeden oluşan “Mevâd-ı Tâliyye-i İhtiyâciyye (Kenan, 1328: 91-95) kararları ile “Protokol Sureti” kabul edilmiştir. Programda, tüm Rumeli vilayetlerinin ekonomik, politik ve kültürel sorunlarıyla ilgili genel nitelikte bir dizi talep dâhil edilmişti (Abdyl Ypi, *Kongresa e Dibrës dhe Hafiz Ali Korça* (Dokument) s.19).

Kararların bu kısmında, özellikle Arnavut alfabesi ve okul meselesi olmak üzere, Arnavutluk ile ilgili bazı talepleri de muhteva etmişti. Alfabe konusunun da ise Arap ya da Latin harflerinin kullanılmasının halkın tercihine bırakılması istenmişti.

Dibra Kongresi'nin imparatorluğun tüm vatandaşlarının birliğinin bir göstergesi olarak düzenlendiği dönemde, Elbasan'da yapılacak kongre açıkça Arnavut davasına hizmet etmişti.

Elbasan Kongre ve Normal (Pedagojik) Okul

Temmuz 1909'da Osmanlı Devleti, Osmanlı devlet okulları ve liselerinin müfredatına Arnavut dili öğretiminin getirildiğini kabul etmesine rağmen, özellikle Dibra Kongresi'nden sonra yaptıkları hareketlerle Jön Türklerin merkezi hükümetinin her şekilde Ulusal Hareket'e karşı çıkmak için çabaladığı görülmüştür.

Bu durum, Elbasan'da bir Eğitim Kongresi toplamak için işe koyulan zamanın Arnavut seçkinleri için bir endişe teşkil etmişti.

2-8 Eylül 1909'da Elbasan şehrinde ulusal bir eğitim kongresi düzenlendi. Kongre başkanlığına Derviş Bicaku seçildi. Kongre delegeleri tüm Arnavut topraklarından temsilcilerdi.

Kongrede eğitim karakterli bazı kararlar alınmıştı. İlk olarak; Elbasan'da, Arnavut dilinde öğretim yapabilen öğretmenler hazırlayacak bir “Normal(pedagojik) Okul” açılmasına karar verilmişti. İkinci olarak, Korça'da (“Përparimi” olarak adlandırılan Arnavut Öğretmenler Cemiyeti) bir merkezi okul topluluğu kurulmasına karar verilmişti. Kongre kararlarında ayrıca yazı dilinin birleştirilmesi ve ortak bir Arnavut edebi dilinin yaratılması lehine tedbirler de sağlamıştı.

“Elbasan şive-i tekellümü Arnavutluk'un her tarafında kolayca tefhim edilir bir şive olması hasebiyle kongre umum muharrirlerine te'lif edecekleri kitap ve resâilde Elbasan şive-i tekellümünün isti'mâlini rica eder.” (BOA, MF. MKT., 1141/33, 25 N 1327 (10 Ekim 1909).¹ Üçüncü olarak, Manastır Kulübü'nün önümüzdeki iki yıl için merkez kulüp olarak seçilmesi (Lef Nosi, *Dokumente historike për ti shërbye historisë sonë kombëtare*, material depozituar në AME) vb. Elbasan Kongresi'nin kararları ve Korça'da “Përparimi” toplumunun oluşumu Arnavut milli okulları ağının genişlemesini doğrudan etkilemişti. 1909-1910 öğretim yılı boyunca, Arnavut dilinde okulların ve kursların sayısı arttı ve milli eğitim tüm Arnavut topraklarına yayıldı (Kaceli, 2019: 274). Bu durumda, Arnavutluk eğitiminin gelişimi öğretmen yetiştirme ihtiyacını ve pedagojik bir okulun kurulmasını daha acil hale getirmişti.

Normal (Pedagojik) okulun açılması, gelecek nesillerin hazırlanması için iyi bir pedagojik kadro gerektirirdi. Bu nedenle, yurtdışında eğitim görmüş Arnavut şahsiyetlerinin en iyilerinin oraya getirilmesi gerekirdi. Bu amaçla Gjilan'dan Qamil Bala, Gjirokastra'dan Bajo Topulli, Shkodra'dan Luigj Gurakuqi, Elbasan'dan Aleksandër Xhuvani, Amerika'dan Sotir Peci vb. Davet edilmişti. Normal Okul 1 Aralık 1909'da açılmış olup Arnavut eğitim tarihindeki (*Historia e Shqiptarëve. a.g.e*, 96) ilk

---

¹ (Ercan ve Yavaş, 2018: 688).

pedagojik okul olmuştu. İlk m¼d¼r¼ Luigi Gurakuği olup Aleksand¼r Xhuvani, Simon Shuteriqi, Sotir Peci, Hafız Ibrahim Dalliu, Hysen Blloshmi vb. gibi Elbasan ve Tiran kentlerinden eğitimcilerle pedagojik bir yapıyı y¼netirdi. Bu okul tamamen Arnavut bir okuldu. Arnavutluk'un her yerinden biręok erkek ęocuk yabancı okulları terk edip Arnavutęa ¼ęrenmek ve daha sonra Arnavut eğitimine hizmet etmek üzere kaydolmuştu. Normal Okul, t¼m Arnavutluk topraklarından yaklaşık 50 ¼ęrenciyle faaliyetine başlayıp ağıldıktan bir yıl sonra Normal Okul 140 ¼ęrenciye sahip olmayı başarmıştı. Açılan dar¼lmuallimin Arnavutęular için bir odak noktası h¼line gelmiş ve genę mebuslardan Hasan Priştina, Kosova b¼lgesinden biręok ¼ęrenciyi bu okula g¼ndermiřtir (Clayer, 2009: 559).

Ders m¼fredatına ¼zel bir ¼nem atfedilmiş olduğu gibi didaktik-eğitim programına da ve bu pedagojik okulun ulusal karakterine de ¼zel ¼nem g¼sterilmiřti.

M¼fredata din d¼hिल edilecek, d¼nya, Osmanlı ve Arnavut tarihi ¼ęretilecekti. Normal Okul uzun ¼m¼rl¼ olmamıştı, ę¼nk¼ 1910'da Arnavutlar ile J¼n T¼rkler arasındaki ilişkiler ęok gerginleşmişti. T¼m Arnavut topraklarında Arap alfabesine ve bu topraklarda J¼n T¼rklerin izlediği siyasete karşı, ¼zellikle Elbasan Őhrinde mitingler ve protestolar patlak vermişti. 1910'da Arnavutluk'un Orta Arnavutluk kısmına yapılan cezai seferler sırasında Osmanlı y¼neticileri Elbasan Normal Okulu'nu kapatmıştı. Devamında ve s¼reklięinde yaratılan durumlara rağmen, Normal Okulu'nun t¼m Arnavut topraklarında Arnavutluk eğitimi için ¼ęretmenler ¼reten ilk Arnavut Pedagoji Enstit¼s¼ olduğunu vurgulamalıyız.

Sonuç

1908 Meşrutiyeti'nin ilanından sonra milli eğitim hareketinin ¼ç ana y¼nde geliştiği d¼ř¼n¼lmektedir. İlk olarak, Arnavut ¼ęreniminin bireysel biğimlerde yayılması; ikinci olarak yeni Arnavut okullarının ağılışının sağlanması Őeklinde ve son olarak Arnavut dilini yabancı okullarda tanıtma ęabaları Őeklinindedir. 1908-1911 yılları arasında Arnavut kul¼pleri, Arnavut dilinin yaygınlaşmasında ve ¼ęrenilmesinde ¼nemli rol oynamıştır. Bu okulda Arnavut topraklarındaki b¼t¼n ilkokulların m¼stakbel ¼ęretmenleri yetiştirilecekti. Normal Okul, ęok geçmeden Arnavut ulusu için bilginin ¼reme alanı ve ¼nemli bir eğitim merkezi haline gelecekti. Bu eğitim kurumunda, t¼m yeni okul m¼fredatları, ęaędař ¼ęretim-didaktik modellerle donatılmış, milli bir ruhla ęalıřılması tasarlanması kararlaştırılmıştı. Bu kurum, t¼m Arnavut topraklarında Arnavutęa dilinde eğitim için ¼ęretmenler oluşturan ve ¼reten ilk Arnavut pedagojik kurumuydu.

Kaynakça

- Abdyli, R. (2004), *Lëvizja Kombëtare 1908- 1910*, Prishtinë: Institutit i Historisë.
- Alfabeti i Gjuhës Shqipe dhe Kongresi i Manastirit*. (1972), Tiranë: Botim i Institutit të Historisë dhe Gjuhësisë, f.316.
- Arkivi i Institutit te Historise (Akademia e Studimeve Albanologjike)- Tarih Enstitüsü Arşivi (Arnavutluk Çalışmaları Akademisi)- Fondi: Viyana Arşivleri.
- Arkivi Qendror Shqiptar (Arnavutluk Cumhuriyetinin Merkezi Genel Devlet Arşivi)- Fondi 19.
- Bartl, P. (2006), *Die Albanischen Muslime zur Zeit der nationalen Unabhängigkeitsbewegung (1878-1912)*, (Arnavutça Çev. Nestor Nepravishta), Tiranë: Dituria.
- Bartl, P. (2017), *Shqiptarët: nga Mesjeta deri në ditët tona*, (Çev. Afrim Koçi), Tiranë: Instituti I Dialogut & Komunikimit.
- Clayer, N. (2009), *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri Avrupa'da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, (Çev. Arben Puto), Tiranë; Përpjekja.
- Demiraj, S., Kristaq P. (1978), *Kongresi i Manastirit ngjarje me rëndësi në Lëvizjen Kombëtare Shqiptare*. Tiranë: (Me rastin e 70 vjetorit të tij).
- Dielli, Boston, Mass, Ekim 1908 *Historia e Popullit Shqiptar*. (2002), Vëllimi II, Tiranë: Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Toena.
- Historia e Shqiptarëve gjatë shek XX*. (2017), Vëllimi I, Tiranë: Akademia e Studimeve Albanologjike.
- Kaceli, I., Alban D. (2019), *Idetë Arsimore dhe shkolla Shqipe gjatë viteve 1908-1910*, Kosova, Prishtinë.
- Karakoç, E., Yavaş, M. (2018), İkinci Meşrutiyet Döneminde Arnavutların Eğitim Çalışmalarında Önemli
- Bir Aşama: Elbasan Maarif Kongresi, *Belleteri*, 82, 294.
- Kenan, Manastırlı. (1328), *Debre Kongresi*, İstanbul: Cihan Matbaası.
- Kombi, Boston, Ocak 1909. *Lirija*, no.12, Selanik, Ekim 1908.
- Myzyri, H. (1996), *Arsimi Kombëtar Shqiptar (1908-1912)*, Prishtinë: Enti i Teksteve Mësimore.
- Nosi, L. *Dokumente historike për ti shërbye historisë sonë kombëtare*, material depozituar në AME.
- Peza, M. (2011), *Klubet Shoqëritë dhe Arsimi në Elbasan në vitet 1909-1911*, Buletini Shkencor Uniel (Seria e Shkencave Shoqërore), nr. 2.
- Prifti, K. (1972), *Lëvizja politike- kulturele në Shqipëri në pragun e Kongresit të Manastirit*, Tiranë: në Alfabeti i Gjuhës Shqipe dhe Kongresi i Manastirit.
- Ypi, A. *Kongresa e Dibrës dhe Hafiz Ali Korça (Dokuments)*, s.19.